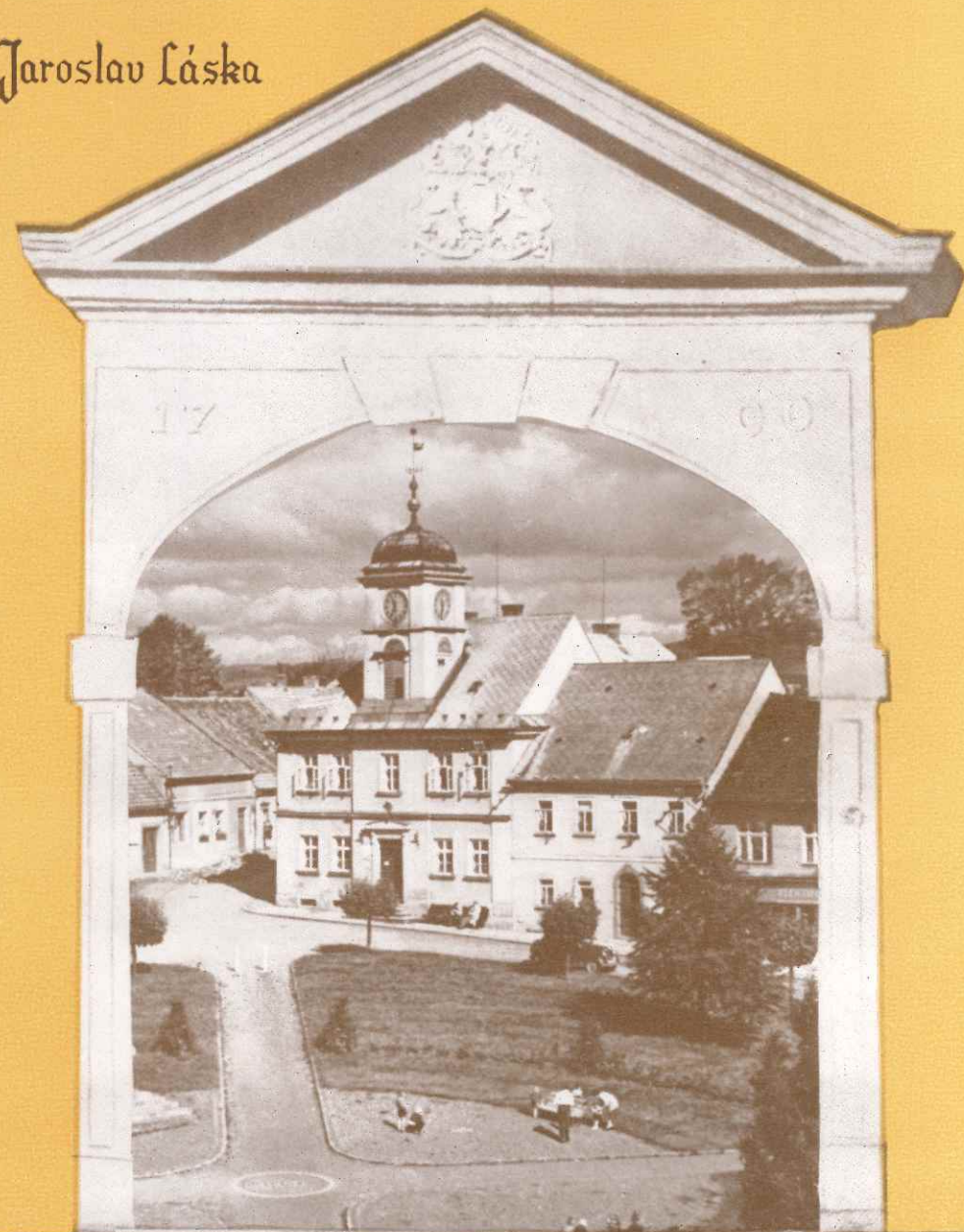

Jaroslav Láška – Třetí kniha Četa Páně

Jaroslav Láška

Třetí kniha Četa Páně

o historii města Solnice a okolí

SKUHROVSKO A SOLNICE ZA VLÁDY PODĚBRADŮ A PERNŠTEJNŮ

Državy Častolovských, po vymřelém rodu, svolány za odúmrtí. — Jiří z Poděbrad, nový pán panství Potštejna a Litic i zboží skuhrovského a Solnice. — Zemský škůdce, Kolda ze Žampachu na Černíkovcích a jeho úchvaty. — Poděbrad dobyl Černíkovice a Rychemberk. — Solnice, její rozkvět za Pátů a Poděbradských. — Právo pečeti červeným voskem. — Výstavba města za Častolovských i po nich. — Potštejn, středisko poděbradské državy — Jindřich z Minsterberka prodal r. 1495 celé panství Vilémovi z Pernštejna. R. 1556/8, kníže Arnošt, konec vlády panských rodů.

Po r. 1440 obrovský majetek Častolovských byl svolán za odúmrtí a „spadl na krále“. Král Ladislav Pohrobek toto dědictví postoupil Zdeňkovi ze Šternberka, který je v r. 1455 postoupil správci království Jiřímu z Poděbrad. Ten zatím skoupil ve zdejších krajích další zboží, takže mu náležela rozsáhlá panství potštejnské s Liticemi, zboží skuhrovské se Solnicí, zboží liberské a Kladsko. Po smrti Zikmundově, za královského bezvládí v r. 1437 se zmocnil Rychemburská pověstný odbojník, Jan Kolda z Náchoda a Černíkov. Jiřík na něm požadoval navrácení uloupených zboží, ten však se zdráhal je vydat pravému majiteli. Byla proto sebrána vojenská hotovost r. 1457; Jiříkovi přátelé „přitřhlí“ k Náchodu a tentýž den se zmocnili i sousedních Černíkoví ca dobyli i hrad Rychemberk, který rozbořili. Kolda sám byl odsouzen v plném soudě zemském k vypovězení ze země. O osudech města Solnice nic bližšího z té doby nevíme, jenom to, že město, na přimluvu Morice Solnického, kolegiáta na vysoké škole v Praze, dostala od Jiříka právo pečeti voskem červeným, kteréž právo si vyhrazovala vyšší šlechta pro sebe. Je více než pravděpodobné, že při bojích s Koldou o Černíkovice v l. 1441 a 1449 i 1457 o sousední Koldovy Černíkovice, byla i Solnice navštívena těmi nevídanými hosty.

V té době zdejší skuhrovské hrady pozbyly své někdejší důležitosti; zejména pak starý hrad Skuhrov nebyl osídlen, ponechán svému osudu až zcela zpuštěl a klesl v rupy.

V předchozí době, kdy Solnice se Skuhrovem byla v držení Pátů z Častolovic, od r. 1387, počala se slibná výstavba města. Pod tvrzištěm „Hradčan“, původního sídlení, bylo vytyčeno od dávných let prostorné náměstí, jež bylo postupně obestavěno měšťanskými domy; na nejvyšším jeho místě postaven rathauz. Založené náměstí bylo poměrně veliké, rozlohy zhruba „100 loket zšíři a 120 zdáli“. Celá zástavba byla obehnaná pevnými hradbami a v nich zřízeny městské brány: na jihu brána rychnovská, na severozápadě dobroušská a na východě kladská. Hradby byly patrně zajištěny i hlubokými příkopy, které bylo možno zaplavit v případě potřeby vodou ze struhy, běžící nad městem na rybník zv. Bahno, a snad i napouštět vodou téhož rybníka; na kladské bráně, jež stála u rathauzu, bylo zřízeno obydlí pro hlásného. Původní počet domů, které obklopovaly náměstí, jsme spočetli na celkový počet 23; tady bydlili přední měšťané, příp. drobná šlechta, která se sem později, hlavně v 16. století stěhovala. Ty domy obvykle byly již patrové,

s podsíněmi; přízemek býval vyzděný kamenným zdivem, patro dřevěné, roubené s pavlačemi.

Městské brány se na noc samozřejmě zavíraly na ochranu před rozličnými tuláky, lapky a také na ochranu chovaného dobytka a domácího zvířectva. Ovšem obranu před případnými vojenskými hordami nemohly dost dobře poskytnout a bylo lépe je otevřít, než nechat město násilně dobývat či postihnout ohněm. Po zavření bran se už nikdo do města nedostal bez náležitého důvodu, ani domácí lidé to neměli snazší; podobně i ráno před otevřením bran se nikdo nedostal z města. Vedle hlásného na bráně, který dohlédal na blízké i daleké okolí, času nočního po městě hlídkoval ponocný, který jednak dbal na pořádek v ulicích, dále pak troubením ohlašoval i noční hodinu. Brány městské se otevíraly při východu slunce, v létě dříve, v zimě později - to letního času se již vyháněl dobytek na pastvu, vycházelo se za prací na pole či jinam a do města se trousili lidé z okolí za různými nákupy či se zemědělskými výrobky; přijížděly různé povozy do města, nebo jím projížděly. V podvečer se lidé vraceli z práce na polích, v lese, na cestách i u vody, z pochůzek v okolních vesnicích a městech; vracely se i potahy s povozy z polních prací, příprěží i odjinud. Po setmění, se zavřením městských bran nastával noční klid; sousedé zavírali své obchody a domy i hospodářské budovy a stáje. Výjimkou byly sváteční dny a neděle, případně týdenní trhy a výroční, kdy byly otevřeny krčmy a hostince, jež navštěvovali sousedé i přespolní, scházeli se tu za zábavou, obchodními i jinými záležitostmi. O cechovních schůzích bude více uvedeno v příslušné kapitole.

V 16. stol. a pozdějším, se počalo se stavbou obydlí a domů i za městskými hradbami, kde byly rovněž zřizovány hospodářské budovy, jako stáje a stodoly i zahrady při nich. Ovšem měšťané, bydlící uvnitř města, s jejich výsadami a svobodami se cítili povzneseni nad sousedy, bydlícími za hradbami; ti mimo hradby bydlící se naopak dívali s určitým ostychem a současně i závistí na staré usedlíky ve městě - tím více, pokud to byla venkovská šlechta, ve městě zakoupená a usazená.

Ve starších dobách, kdy Solnice patřila do okruhu panství Potštejna, patřila i pod vrchní správu hradního purkrabí či úředníka, k němuž se měšťané či obec solnická obraceli o radu, jeho rozhodnutí a schválení v různých záležitostech města a pod. Bylo tomu tak až do rozprodání zdejších statků v r. 1558, kdy nový držitel se ujal skuhrovského zboží a sám se usadil v Solnici.

Od r. 1455, se Potštejn spolu s Liticemi a Rychemberkem stal majetkem Jiřího z Poděbrad, správce království a od r. 1458 krále českého; Jiří byl příliš zaměstnán státními záležitostmi, než aby se mohl zabývat správou zdejších statků. Hlavní jejich správa byla v Liticích, tou se patrně zabývali Jiříkovi synové, hrabata kladská a knížata minsterberská; ti se po jeho smrti r. 1471 rozdělili o zděděné statky. Jeden z nich, Boček z Kunštátu obdržel panství Litické s Potštejnem, Rychemberkem, dále Častolovic, Jelení a Týniště; v okruhu toho bylo i zboží skuhrovské se Solnicí. Po jeho smrti (zemřel bezdětek r. 1496) se ujal všeho panství nejstarší syn Poděbradův, Jindřich, kníže Minsterberský, který je prodal Vilémovi z Pernštejna, nejvyššímu hofmistru Království českého.

Vilém byl jedním z nejváženějších mužů v království, který se pilně

účastnil politického života a měl tu rozhodující slovo; byl věrným stoupencem Jiřího z Poděbrad a ovlivnil též volbu Vladislava Jagellonce za krále českého.

Pernštejnové, kteří v r. 1495 získali panství ve zdejší krajině byli znamenití hospodáři a všestranně zvelebvali svá panství. Jejich zásluhou se také stalo, že dali důkladně opravit hrad Potštejn, který se tak stal výstavným a nádherným panským sídlištěm. Vilém sám, jako jeden z nejvyšších úředníků v království, neměl čas se zabývat správou svých statků; pověřil proto jejich správou Matyáše z Kosoře, který co úředník sídlil na Potštejně. V r. 1507 pak rozdělil své državy mezi své dva syny Jana a Vojtěcha. Starší Jan zdědil statky moravské, Vojtěch pak převzal panství v Čechách: Pardubice, Kunětickou Horu, Litice, Potštejn, Rychnov, Brandýs n. Orl., Lanškroun a Landšperk. Vilém zemřel na Pardubicích r. 1521. Syn Vojtěch zdědil po otci nejenom statky v Čechách, ale i královský úřad nejvyššího hofmistra, který však zastával krátce od r. 1514 do r. 1523. Vojtěch, který sídlil na Pardubicích ustanovil hejtmánem spojených panství Potštejna, Litic a Rychnova Albrechta Sudličku z Borovnice. Sudličkové, původní držitelé statku Borovnice na Kostecku, se dali do panských služeb. Matěj Sudlička v r. 1488 již byl hejtmánem na Liticích, Albrecht Sudlička se stal hejtmánem na Potštejně, který po Liticích převzal vůdčí úlohu v kraji. Bohulibou činnost Vojtěchovu jsme již popsali v I. knize L.P. V Potštejnském hospodářské instrukci, kterou vydal v r. 1525 potštejnským úředníkům¹⁶⁾ a jež se týkala i skuhrovského zboží a města Solnice nařídil: „Aby purkrabě k tomu přihlížel, aby sedláci stavení svá včas opravovali a lidi k tomu přidrželi, aby statku svého nepromrhávali. Dále přihlížeti k rychtářům a konšelům, aby strany spravedlivě a pilně rovnali, a jestliže by toho zanedbávali rychtáři, aby je trestali, neb nálezy měly takové býti, aby strany na nich přestati mohly.“ Nařízení se týkalo i dozoru nad krčmami ve vsích a řádného šenku: „Co se dotýče krčem po všem panství ve všech, poněvadž jimi není než záhuba lidem, o tom se takto chovati, aby v žádné vsi přes jednu krčmu nebylo, leč by ves byla taková, že by úředník znal, že pro lidi druhá krčma býti musí, to ať jest. A kdo by šenkoval piva kromě krčem uložených kde jinde, ten každý pokuty pánu JMti dej 1 kopu grošů. A rychtář s konšely toho buďte pilni, aby toho šenku nebylo neřádného i jiných neřádův. Pakli toho rychtář s konšely zanedbali by a činil se neřád, nadepsanou sumou povinni a trestáni býti mají.“ Závěrem instrukce nařizuje: „A jestližeby kdokoliv z toho vystupoval, jakž v artykulích dotčeno, v tom hned úředník žádnému prominuté věci nečin, než každého, kdo by se čeho dopustil, vězí, ne bitím tresci, a jinak toho neměň ani čin pod rozhněváním na se Pána JMti.“

Jako Solnice, tak i jednotlivá města měla svůj soud a vězení, tak i na Potštejně byl samozřejmě purkrabský soud i vězení pro těžké provinilce. Za času vrchní správy na Liticích, před Pernštejnou, bylo i takové vězení na zdejším hradě, víme, že Jiřík Poděbradský tu dal uvěznit tábořského kněze Václava Korandu na doživotí; ten tu zemřel kolem r. 1453.

Velikou zásluhou Vojtěchovou bylo, že se přičinil o to, aby Solnici bylo králem Ferdinandem I. (1526/64) v r. 1528 uděleno právo na dva výroční trhy v městečku a to první na den sv. Šimona a Judy (28. října) a druhý

na sv. Jana Křtitele (24. června), oba po osm dní trvající. V témže roce, r. 1528 byla v Solnici založena Jednota bratrská, která se odloučila od Jednoty rychnovské; jejím zakladatelem byl Jiřík kovář. O osudech této Jednoty si povíme ve zvláštní kapitole. Vojtěch zemřel nedlouho po otci Vilémovi, v r. 1534 a pochován rovněž v Pardubicích.

Po Vojtěchovi se ujal celého jeho panství Jan, jeho bratr, držitel sousedního hrabství Kladského; ten se tak stal dědicem a vlastníkem tak rozsáhlých statků v Čechách a na Moravě, že si dokonce dal raziti peníze se svým vlastním obrazem - dáno mu proto příjímí „bohatý“. Jan byl sice katolík, ale byl snášenlivý k ostatním evangelickým vyznáním.

Za vlády Pernštejnů nastal na všech jeho panstvích znamenitý rozvoj živností a městských řemesel; města tak bohatla a zdárně se rozvíjela po všech stránkách. Tak i se Solnickými Jan učinil úmluvu, v pondělí po památce Početí P. Marie v r. 1547, kterou původní znění privilegia pánů Meziříčských pozměnil tak, aby z každé várky, totiž od desíti korců sladu po pěti groších bílých dávali a od vody jeden groš, avšak tak, „aby on a jeho budoucí držitelé města byli povinni tu vodu, která jim na pivovar jde, svým nákladem vésti.“

Po Janovi, který zemřel r. 1548, se jeho synové a dědici, Jaroslav, Vratislav a Vojtěch, rozdělili o otcovské dědictví tak, že Janovy statky v Čechách zdědil Jaroslav; jak píše prof. Sedláček, když se se svými bratry dělil o panství, dostalo se naň více než deset hradů s několika sty vesnic. Toto dědictví Jaroslav brzo promrhal. Jako JMC rada a komorník, měl povinnost a i vítanou příčinu a záminku zdržovat se v Praze při královském dvore Ferdinandu I. (1526/64). Pohyboval se v nejvyšších šlechtických kruzích, ke kterým svým rodem náležel. Nabízela se mu tak možnost k plnému užívání života a radováněk u dvora. O hospodaření na zděděných statcích neměl žádný zájem, za to plnými hrstmi rozhazoval důchody ze statků mu vynášející. Takovým rozmařilým životem a nadbytečným přepychem „rozmrhal“ značné důchody, které měl a během krátké doby se tak zadlužil, že nakonec byl nucen všechny své statky rozprodat, aby upokojil své lačné věřitele.

O jeho rozmařilém životě se zmiňuje i Beckovský¹⁷⁾, jenž dokládá, že v r. 1554 přijel na Pardubice, hlavní sídlo perštejské, císař Ferdinand I. s celým svým dvorem a že tu po několik neděl zůstával. Těžko si dnes dovedeme představit ty obrovské náklady, které tyto kratochvíle na zámku, hony atp. panský důchod stály. Jaroslav, bohužel, nezdedil po předcích mimo majetek nic, z jejich obdivuhodných vlastností hospodářských, ani ve správě statků, ani v péči o poddaný lid.

Jaroslav i jeho bratr Vratislav, který držel moravské statky a v Čechách Lanškroun a Landšperk, byli horliví katolíci a na svých statcích nechtěli trpět žádnou jinou víru než katolickou, a starou víru kalíšnickou. V r. 1547 Jaroslav, poslušen královského mandátu, otevřeným listem vypověděl ze svých statků všechny České bratry (pikharty), aby do šesti neděl ze všech jeho měst a panství se vystěhovali na všechny budoucí časy, leč by do vypršení lhůty stanovené se obrátili na pravou víru. V otevřeném listě, mimo Rychnov, Vamberk je výslovně uvedena i Solnice, o které se praví „za nedospělosti osiřelých Jana a Blažeje z Vlkanova, pán a poručník města Sol-

nice". Praví se, že ze Solnice odjíždělo do vyhnanství 18 rodin předních měšťanů. Více o tom ve zvláštní kapitole. Patrně tu některé rodiny zůstaly tajně u staré víry.

Jedinou dobrou památku na Jaroslava má město Solnice z r. 1555, kdy ve středu po Seslání Ducha sv. (5. června), „na Pardubice se dostavily některé osoby na místě vsi obce města“ a předložili jemu smlouvu z r. 1547 o dávky z vaření piva, se žádostí o potvrzení této smlouvy, již uzavřeli s jeho otcem, Janem z Pernštejna; tuto smlouvu Solnickým zvláštním listem potvrdil a dal k listu přivést svoji pečeti. To ovšem jeho vláda nad zdejšími statky se již chýlila ke svému neblahému konci.

Ohromné a kvetoucí panství Pardubice se Habsburkům natolik zalíbilo, že je v r. 1560 od Jaroslava zakoupili za úžasnou sumu 200 tisíc kop grošů českých, kterou stavové čeští a města mezi sebou sebrali a věnovali je následníku trůnu a příštímu králi Maxmiliánovi na koupi téhož panství. Jaroslav z těch peněz patrně neviděl ani groš, všechny ty peníze padly do rukou jeho nenasytných a neodbytných věřitelů. Pardubice pak zůstaly nadále v rukou habsburských až do nejnovějších dob tohoto století.

Zbývající panství z té obrovské perštejnské državy, u nás to byl hrad Potštejn, Litice a Rychnov i všechny ostatní hrady a tvrze s dvory poplužními a se všemi městy, i s naší Solnicí, městečky a vesnicemi, byl v r. 1556 nucen prodat Arnoštovi, falckrabí na Rýně, za 60 tisíc kop grošů českých. Tak všechna panství, která držel od r. 1548, promrhal za pouhých osm let — současně tak zničil i dobrou památku svých předků. Sám zemřel v r. 1569; s manželkou, již byla Alžběta Thurzovna z Horních Uher, vlastně ze slovenského šlechtického rodu z Tuřího, neměl potomstvo; jí patrně po něm nezůstalo nic. Další dvě perštejnské generace vzešly z jeho mladšího bratra Vratislava († r. 1582).

Arnošt, falckrabí na Rýně, kníže v Horních a Dolních Bavořích a hrabě kladský býval biskupem pasovským; později, ačkoliv nebyl vysvěcen, byl arcibiskupem solnohradským. Jako horlivý obránce víry proti luteránům, býval účasten na sněmech říšských a jiných sborech církevních. Později, znechucen poměry, se vzdal arcibiskupské stolice solnohradské a usadil se na hradě Kladsku.

Podle tradice se často zdržoval na Potštejně a snad také navštívil i Solnici, kde byl slavnostně uvítán se všemi poctami a mezi zdejšími měšťany se i radoval a poveseil. Solnickým také potvrdil platnost dvou listin a to právo hradecké z r. 1386 a druhé, potvrzení Jaroslava z Pernštejna na smlouvu Jana z r. 1547, o vaření piva měšťany, placení z něho a z vedení vody ze „strouhy“ na jejich pivovar. Potvrzení je psáno a dáno na zámku Kladském v sobotu na den Nového Léta r. 1558.

V téže roce také vydal neblahý rozkaz úřadům v Rychnově, Solnici a Žamberku, „aby se chovaly proti pikhartům podle mandátů císařských.“ Dům jejich v Solnici, podobně jako v Rychnově a Kostelci jim byl oňat a obrácen k záduší¹⁸). Nová víra ve zmíněných městech se nadále udržovala v tajnosti; nebýt zlovolných udavačů, byli by Bratři dožili v klidu příští vlády Maxmiliána I. (od r. 1564/76), který se choval k nim celkem shovívavě. Arnošt si jinak získal mnohem lepší pověst než Jaroslav Pernštejn.

Ovšem Solnicko držel příliš krátkou dobu, než aby mohl nějak význačněji ovlivnit život samotného města.

V roce 1558 rozdělil zdejší panství potštejnské na Litice, Častolovice, Černíkovice a další statky, které pak jednotlivě rozprodával. Zboží skuhrovské spolu se Solnicí v téže roce, 15. července, měšťanu Starého města Pražského, Benjaminu z Vlkanova, jemuž dlužil značný peníz, 6.625 kop grošů českých, prodal a postoupil: „město Solnici, domy, krčmy, a dvory kmetců s platy, městečko Skuhrov a domy, krčmy a dvory kmetců s platy a nad ním hrad pustý, etc“.

Podobně jako Solnici, Arnošt prodal i sousední Černíkovice Dobešovi z Olbramovic, a to „ves celou s mlýnem v též vsi, s krčmou vejsadní a lidmi, Domašín, Byzhradec vsi celé, v Třebešově co tam má a s podacím v Černíkovcích; postup učiněn vkladem v desky z 8. prosince 1558, (prý) v dluhu 3.400 kop grošů č.“ V Černíkovcích kdysi sice bývala tvrz, která za bojů s Koldou Náhodským byla rozmetána, proto nový majitel, Dobeš, tu postavil tvrz novou. S tímto novým sousedem byli Solničtí v nejlepších přátelských stycích; dokládá to samo jednání o solnickou vesničku Přechín, o níž ještě bude pojednáno v dalším.

Kníže Arnošt zemřel na Kladsku r. 1560 a byl převezen do Mnichova v Bavořích, kde byl pochován. Z tohoto rodu Falckých pocházel i pozdější „zimní král český“ Fridrich (1619/20) nechvalné paměti. Je dějinný paradox, že knížata falcká v předchozích dobách s oblibou sloužila Habsburkům v diplomatických službách.

Dobré a přátelské poměry mezi dosavadními panskými vrchnostmi a solnickou obcí, které trvaly téměř dvě a půl století, se rázem změnily po příchodu Vlkanovských, chamtivých pražských kupců, jako nových držitelů skuhrovského panství a města Solnice. Kníže Arnošt byl posledním vládcem města, na něhož měšťané vzpomínali v dobrém; vláda následující, vlnanovská, a pozdější události byly pro Solnici více než znepokojivé a probouzely značné obavy do budoucnosti v celé obci. Obavy ty se vrchovatě vyplnily a trvaly až do Bílé hory, kdy vyvrcholily — ovšem události pobělohorské a třicetiletá válka ty všechny strasti jenom zmnohonásobily.